

УДК 811.112.2'373.2

DOI <https://doi.org/10.32782/modernph-2025.4.16>

ДВОКОМПОНЕНТНІ КОМПОЗИТИ ТЕРМІНОСФЕРИ ЕЛЕКТРОНІКИ ТА ЕЛЕКТРОННИХ КОМУНІКАЦІЙ: СТРУКТУРНИЙ АСПЕКТ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Котвицька Вікторія Анатоліївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0003-4768-9928

Лазебна Олена Анатоліївна,

кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії, практики та перекладу німецької мови
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»
ORCID ID: 0000-0002-0212-4993

Лазебний Валентин Миколайович,

старший науковий співробітник
Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
ORCID ID: 0000-0002-2597-8203

Статтю присвячено опису продуктивних структурних моделей двокомпонентних композитів терміносфери електроніки та електронних комунікацій (на матеріалі німецької мови).

Об'єктом дослідження є складні терміни в німецькій термінології галузі електроніки та електронних комунікацій. Предмет вивчення – структурні особливості двокомпонентних композитів указаної терміносфери.

Мета статті полягає в описі структури німецькомовних двокомпонентних термінів галузі електроніки та електронних комунікацій. Її досягненню сприятиме розв'язання таких завдань: 1) інвентаризувати сукупність термінів-двокомпонентних композитів галузі електроніки та електронних комунікацій, що головним чином формують склад аналізованої терміносистеми; 2) вивчити компонентний склад виявлених композитів як результату словоскладання; 3) встановити продуктивність структурних типів терміноодиниць.

Досліджено праці вчених, у яких студіюються підходи до вивчення терміносистем, виокремлення видів лексики фахових мов, розглядаються питання розвитку термінологій.

Встановлено, що продуктивними структурними моделями двокомпонентних композитів у аналізованій терміносфері є такі: S+S, V+S, Adj+S, Num+S. Перед усім іменники, дієслова та прикметники виступають як перші компоненти композитів, менш частотні на першій позиції числівники. Гібридні (змішані) композити не є характерними для досліджуваної терміносфери. Композитні лексеми, що аналізувалися, утворено переважно складанням власне питомих німецькомовних компонентів.

Перспективи подальших досліджень автори вбачають у вивченні питання перекладу термінів-композитів терміносфери електроніки та електронних комунікацій та особливостей їхнього функціонування у фахових текстах. Перспективним напрямком видається також вивчення абротоувань указаної терміносфери, зокрема комбінованих аббревіатур, а також буквених скорочень та акронімів.

Ключові слова: термін, термінологія, словоскладання, двокомпонентний композит, структура, електроніка, електронні комунікації.

© Котвицька В. А., Лазебна О. А., Лазебний В. М., 2025

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

Kotvytska Viktoriia, Lazebna Olena, Lazebnyi Valentyn. Two-component composites of the terminological sphere of electronics and electronic communications: structural aspect (based on German language material)

The article is devoted to the description and analysis of the main structural models of two-component composites in the field of electronics and electronic communications (based on the material of the German language).

The purpose of this article is to describe the structure of German-language two-component terms in the field of electronics and electronic communications. Achieving the goal will be facilitated by solving the following tasks: 1) to inventory the set of two-component composite terms in the field of electronics and electronic communications, which mainly form the composition of the analyzed terminology system; 2) to study the component composition of the identified composites as a result of word-formation; 3) to establish the productivity of structural types of term units.

The works of scientists devoted to the study of approaches to distinguishing terminological systems, the types of vocabulary of specialized languages and consideration of issues of terminology development, were studied.

It has been established that the following models are productive structural models of two-component composites in the analyzed terminological sphere: S+S, V+S, Adj+S, Num+S. Usually, nouns, verbs, and adjectives are the first components of composites, while numerals are much less common in the first position. Hybrid (mixed) compounds are not typical for the analyzed terminology. Compound lexemes are mainly formed by combining native German components.

The authors see prospects of further research in studying the translation of composites in the terminology of electronics and electronic communications and the peculiarities of their functioning in professional texts. Another promising area of research is the study of abbreviations in this terminology, in particular of combined abbreviations, as well as letter abbreviations and acronyms.

Key words: term, terminology, word-formation, two-component composite, structure, electronics, electronic communications.

Вступ. Проблеми фахових мов широко висвітлювались у працях закордонних вчених Д. Мьона, Д. Загедера, К. Керремаса, Д. Буттлера, В. Вамбах, Н. Яніх та ін. На питаннях розроблення термінологічних систем та вироблення методологічного апарату науки термінології зосереджували увагу українські мовознавці Т. Р. Кияк, А. В. Крижанівська, І. М. Кочан, Т. І. Панько, Л. М. Томіленко, Г. В. Межжеріна, М. О. Вакуленко, З. Й. Куньч, В. Л. Іващенко, О. М. Тур та ін. Хоча вивчення галузевих терміносистем було пріоритетним завданням багатьох дослідників, однак досі бракує праць, присвячених студіюванню структурної організації термінологій окремих галузей, зокрема галузі електроніки та електронних комунікацій.

Описуючи термін відповідно до мовних рівнів його актуалізації (фонетичного, лексичного, граматичного – дериваційного, зокрема словотвірної продуктивності та епідигматичних відношень, морфологічного, синтаксичного), можна простежити за реалізацією його мовнорівневого лінгвістичного потенціалу [2, с. 129]. Досліджуючи структурну організацію термінології, термінний континуум галузі, продуктивні моделі композитів, їх компонентний склад, можна спрог-

нозувати тенденції розвитку цієї термінології як складової лексичної мовної системи, способи її поповнення новими одиницями, встановити, наскільки (не)однорідною та (не) сегментованою є структура, ідентифікувати найпоширеніші / мобільні терміноелементи, проаналізувати граматичні зв'язки, визначити частотні флексивні елементи та інтерфікси, окреслити зв'язки аналізованої терміносистеми з іншими, вивчити закономірності творення термінів, зіставити німецьку термінотворчу модель з іншими тощо. Потреба у вирішенні окреслених завдань визначає актуальність роботи.

Мета статті – описати структуру німецькомовних двокомпонентних термінів галузі електроніки та електронних комунікацій. Її досягненню сприятиме розв'язання таких завдань: 1) інвентаризувати сукупність термінів-двокомпонентних композитів галузі електроніки та електронних комунікацій, що головним чином формують склад аналізованої терміносистеми; 2) вивчити компонентний склад виявлених композитів як результату словоскладання; 3) встановити продуктивність структурних типів терміноодиниць.

Джерельною базою для дослідження послуговували термінологічні корпуси фахових

словників, лексикографічних праць німецьких видавництв, тлумачні та енциклопедичні словники термінів, а також праці в аналізованій галузі, зокрема підручники, навчальні посібники, наукові статті, монографії, довідники, інструкції.

Результати. У мовознавчій літературі можна знайти багато визначень поняття “термін”. Множинні потрактування пов’язані з комплексністю поняття. Це «мовна одиниця (слово чи словосполучення) переважно субстантивного характеру, яка позначає певне поняття фахової мови та призначена для задоволення професійних потреб спілкування» [1, с. 6]; слово чи словосполучення, що є елементом терміносистеми, називає спеціальне поняття і вимагає чіткої дефініції [5, с. 51-52]; це не просто найменування певного поняття, а насамперед засіб логічного осмислення й систематизації предметної галузі чи споріднених галузей, що сприяє їх теоретичному вивченню та практичному освоєнню [8, с. 5]. Згідно зі Стасюк Т. В., “термін – це, з одного боку, одиниця наукової / професійної мови, співвідносна з термінологічним концептом, що становить результат концептуалізації наукового / професійного світу; мовний засіб концентрації, фіксування, зберігання та передавання наукових / професійних понять у наукових / професійних текстах; з другого – це вербальний репрезентант наукового / професійного мислення, інструмент пізнання наукового / професійного світу, елемент наукової / професійної комунікації, що акумулює спеціальний досвід науковця / фахівця” [7, с. 79-80]. Сутність поняття “термін” багатогранна, і його тлумачення різняться, що залежить від обстоювання мовознавцями різних підходів.

Терміни аналізованої галузі однокомпонентні, двокомпонентні (серед них є незначна кількість гібридних (змішаних), тобто таких, в яких один із компонентів є запозиченням з іншої мови, здебільшого – з англійської), три- та багатокомпонентні, є абротовореннями тощо (див. [3; 4; 6]).

Термінологія галузі електроніки та електронних комунікацій є цілісною, організованою і впорядкованою сукупністю термінологічних одиниць, що відтворюють систему спеціальних фахових понять сфери, забезпечують номінативні процеси в її межах. Ця терміносистема застосовує різні способи словотворення (префіксацію, суфіксацію, абрєві-

ацію), проте особливе й почесне місце належить словоскладанню [3, с. 141]. Завдяки тому, що в німецькій мові легко поєднуються різні частини мови, можуть створюватися терміни, що є компактними та інформативними одночасно. Нові терміни легко утворювати шляхом поєднання вже відомих слів. Композити є основою технічної термінології в німецькій мові [6, с. 117]. Словоскладання є продуктивним способом утворення складних термінів через вимоги до точності, економії у вираженні змісту, компактності.

Розглянувши компонентний склад термінів-композитів терміносфери електроніки та електронних комунікацій, ми встановили, що перед усім іменники, дієслова та прикметники виступають як перші компоненти композитів, менш частотними є числівники. Варто зазначити, що гібридні композити не є характерними для досліджуваної терміносфери. Композитні лексеми, що аналізувалися, утворено складанням власне питомих німецькомовних компонентів.

З опертям на емпіричний матеріал дослідження, репрезентуємо виявлені продуктивні моделі субстантивного словоскладання, основні структурні типи німецькомовних двокомпонентних композитів терміносфери електроніки та електронних комунікацій:

S+S: *die Amplitudenmodulation, der Bandkern, der Bestückungsplan, der Belastungsgrad, das Betätigungselement, die Basiseinheit, das Dämpfungsmaß, der Drahtresistor, der Impulskondensator, die Kopplungsdämpfung, der Kopplungsgrad, die Laserdiode, der Legierungstransistor, die Feldstärke, der Rohrdraht, die Rotationsbeschichtung, die Sandkapselung, die Sättigungspolarisation, das Trägheitsmoment, die Tunneldiode, die Wellenlänge, der Wicklungsstrang* (усього виявлено 225 одиниць, що становить 37,5% від загальної кількості аналізованих двокомпонентних композитів);

V+S: *das Bedienelement, der Drehmagnet, der Heizleiter, der Heizwert, die Faltabdeckung, die Glimmtriode, die Isolierhülle, die Klebekraft, der Klirrfaktor, die Leuchtröhre, das Löschmittel, die Messbrücke, die Nennfrequenz, die Prüfspannung, der Schaltkreis, das Schaltschloß, der Schaltzyklus, der Schmelzleiter, die Sperrschicht, der Steckverbinder, der Tastgrad, der Trenntransformator, die Zündspannung* (дослідницький корпус містить 213 одиниць цього типу, що складає 35,5% від загалу досліджу-

ваних двокомпонентних термінів зазначеної терміносфери);

Adj+S: *der Blindwiderstand, der Festkörper, die Flachklemme, die Freileitung, der Halbleiter, das Hartgewebe, der Heißleiter, die Hochfrequenz, der Linearmotor, der Neutralleiter, die Normalladung, die Parallelschaltung, die Primärwicklung, der Starkstrom, der Synchrongenerator, die Trockenzelle, das Weichlot* (загальна сукупність – 151 одиниця, що відповідає 25,2%);

Num+S: *die Nullemission, das Nullinstrument, die Nullmenge, der Vierpol, der Zweipol* (11 одиниць, що становить 1,8%).

Решта моделей складних слів, які було виявлено в ході дослідження, є малопродуктивними. Зауважимо, що здійснений аналіз не є вичерпним. Кількість виокремлених структурних типів терміноодиниць може бути розширена, також може варіюватися й визначена черговість моделей від найпродуктивніших до менш продуктивних, перш за все, з огляду на постійне поповнення термінології досліджуваної сфери. Подальша інвентаризація та студіювання структурних характеристик загалу термінів галузі дозволять доповнити класифікацію.

Висновки. Таким чином, можна стверджувати, що найчастотніші складні терміни досліджуваної терміносфери (власне двокомпонентні композити) – це лексеми, першими компонентами яких є іменники, дієслова або прикметники, рідко – числівники. При цьому обидва компоненти композитів, як правило, мають власне німецьке походження. Гібридні композити не характерні для терміносфери електроніки та електронних комунікацій. Компоненти структурної моделі S+S можуть з'єднуватися флективними елементами. Зафіксовано незначну кількість двокомпонентних композитів із числівником на першій позиції (такі композити частіше трикомпонентні, напр.: *das Einphasensystem, das Dreimantelkabel, die Fünfschichtdiode* тощо).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні питання перекладу термінів-композитів терміносфери електроніки та електронних комунікацій та особливостей їхнього функціонування у фахових текстах. Цікавим видається також вивчення абрутворень указаної терміносфери, зокрема комбінованих аббревіатур, а також буквених скорочень та акронімів.

Література:

1. Асмукович І. В. Функціонально-семантичні особливості англійської фахової мови авіації : автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук. Спец. 10.02.04 – Германські мови. Херсонський державний університет. Херсон, 2014. 21 с.
2. Іващенко В. Л. Поняття термінопростору: проблема визначення й термінологічної диференціації (на матеріалі термінознавчої термінології). *У вимірах слова*. 2019. С. 129–141. URL: <https://core.ac.uk/download/189584097.pdf>
3. Котвицька В. А., Лазебна О. А., Лазебний В. М. Щодо структури термінів галузі електроніки та електронних комунікацій. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Том 35 (74). № 5. 2024. Частина 1. С. 138–142. URL: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/23>
4. Котвицька В. А., Лазебний В. М., Лазебна О. А. Тематична організація термінологічної лексики предметної сфери “Мікросистемна техніка” (на матеріалі німецької мови). *Закарпатські філологічні студії / редкол.: І. М. Зиморя (голов. ред.), М. М. Палінчак, Ю. М. Бідзіля та ін. Ужгород : Видавничий дім “Гельветика”, 2025. Вип. 40. Т. 1. С. 87–90. URL: https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.13*
5. Овсейчик С. В. Формування української екологічної термінології : дисертація на здоб. наук. ступеня канд. філол. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Інститут філології. Київ, 2006. 199 с.
6. Самсоненко Д. В., Лазебний В. М., Лазебна О. А. Структурно-семантичні характеристики термінів галузі електротехніки (на матеріалі німецької мови). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 36. Ужгородський національний університет. 2024. С. 114–118. URL: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.19>
7. Стасюк Т. В. Терміносфера новітніх технологій: лінгвосоціокогнітивні чинники формування та розвитку : дисертація на здоб. наук. ступеня докт. філол. наук. Інститут української мови НАН України. Київ, 2020. 479 с.
8. Тур О. М. Документознавча термінологія: проблеми уніфікації та стандартизації : монографія. Кременчук : ПП Щербатих, 2018. 301 с.

References:

1. Asmukovych, I. V. (2014). Funktsionalno-semantychni osoblyvosti anhliiskoi fakhovoi movy aviatsii [Functional and Semantic Properties of the Professional English Language of Aviation] : avtoref. dys. na zdob. nauk. stupenia kand. filol. nauk. Spets. 10.02.04 – Hermanski movy. Khersonskyi derzhavnyi universytet. Kherson, 21 s. [in Ukrainian].
2. Ivashchenko, V. L. (2019). Poniattia terminoprostoru: problema vyznachennia y terminolohichnoi dyferentsiatsii (na materialy terminoznavchoi terminolohii) [Concept of Terminological Space: Problem of Determination and Typological Differentiation (on the Material of Terminology Metalanguage)]. *U vymirakh slova*, 129-141 Retrieved from: <https://core.ac.uk/download/189584097.pdf> [in Ukrainian].
3. Kotvytska, V. A., Lazebna, O. A., Lazebnyi, V. M. (2024). Shchodo struktury terminiv haluzi elektroniky ta elektronnykh komunikatsii [On the Structure of Terms in the Field of Electronics and Electronic Communications]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Seriya: Filolohiia. Zhurnalistyka*, 35 (74), № 5, chastyna 1, 138–142. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2024.5.1/23> [in Ukrainian].
4. Kotvytska, V. A., Lazebnyi, V. M., Lazebna, O. A. (2025). Tematychna orhanizatsiia terminolohichnoi leksyky predmetnoi sfery “Mikrosystemna tekhnika” (na materialy nimetskoi movy) [Thematic Organization of Terminological Vocabulary of the Subject Area “Microsystems Engineering” (based on the Material of the German Language)]. *Zakarpatski filolohichni studii* / redkol.: I. M. Zymomria (holov. red.), M. M. Palinchak, Yu. M. Bidzilia ta in. Uzhhorod : Vydavnychiy dim “Helvetyka”. Vyp. 40, Tom 1, 87–90. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.1.13> [in Ukrainian].
5. Ovseichyk, S. V. (2006). Formuvannia ukraïnskoi ekolohichnoi terminolohii [Formation of the Ukrainian Ecological Terminology] : dysertatsiia na zdob. nauk. stupenia kand. filol. nauk. Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka, Instytut filolohii. Kyiv, 199 s. [in Ukrainian].
6. Samsonenko, D. V., Lazebnyi, V. M., Lazebna, O. A. (2024). Strukturno-semantychni kharakterystyky terminiv haluzi elektrotekhniky (na materialy nimetskoi movy) [Structural-semantic Characteristics of Electrical Engineering Terms (based on German Language Material)]. *Zakarpatski filolohichni studii*, 36. Uzhhorodskyi natsionalnyi universytet, 114–118. Retrieved from: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.36.19> [in Ukrainian].
7. Stasiuk, T. V. (2020). Terminosfera novitnikh tekhnolohii: linhvosotsiokohnityvni chynnyky formuvannia ta rozvytku [Terminological Sphere of Advanced Technologies: Lingual, Social, Cognitive Factors in Formation and Development] : dysertatsiia na zdob. nauk. stupenia dokt. filol. nauk. Instytut ukraïnskoi movy NAN Ukrainy. Kyiv, 479 s. [in Ukrainian].
8. Tur, O. M. (2018). Dokumentoznavcha terminolohiia: problemy unifikatsii ta standartyzatsii [Documentary Terminology: Problems of Unification and Standardization] : monohrafiia. Kremenchuk : PP Shcherbatykh, 301 s. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.08.2025

Стаття прийнята 23.09.2025

Статтю опубліковано 27.10.2025